

HVN-WANDELING ter gelegenheid van de lustrumbijeenkomst 'DE KRACHT VAN DEMOCRATIE'
21 september 2020

De inspiratie voor deze wandeling komt voort uit het Haagse Grondwetpad (Prodemos), waaruit het grootste deel van de toelichtingen bij de locaties is overgenomen. Enkele locaties zijn speciaal voor de HVN-wandeling toegevoegd, evenals enige 'faits divers' over vrouwen & politiek (zie de kadertjes). De route is zo uitgestippeld dat het mogelijk is deze in een uur af te leggen, inclusief het (desgewenst) bekijken van de toelichting en (korte) stops voor een hapje & een praatje. Als je toch in tijdnood komt, kun je ook de kortste weg naar Pulchri kiezen. Zorg er svp voor om uiterlijk **19.15 uur** weer terug te zijn. De routeaanwijzingen, voor zover nodig, zijn in **vet + onderstreept** opgenomen.

Start: vanaf het voorplein van Pulchri ga je linksaf de Lange Voorhout op.

1. Algemene Rekenkamer, Lange Voorhout 6-8

De Algemene Rekenkamer bestaat in zijn huidige vorm sinds 1814. In de Grondwet wordt in de artikelen 76 tot en met 78 de inrichting en werkwijze van de Algemene Rekenkamer beschreven. De taak van de Algemene Rekenkamer is om te controleren of de inkomsten en uitgaven van het Rijk kloppen en of het Rijk beleid uitvoert zoals het bedoeld is. De Rekenkamer spreekt dus een oordeel uit over beleid van de regering dat is vastgesteld; zij doet geen politieke uitspraken. Dat een bepaalde wet 'niet deugt' zal de Rekenkamer nooit zeggen. Wel kan de Algemene Rekenkamer oordelen dat een wet niet werkt volgens de bedoeling van die wet. Het is vervolgens aan de regering en/of de Tweede Kamer om hier politieke uitspraken over te doen.

De eerste (en tot nu toe enige) vrouwelijke president van de Algemene Rekenkamer was Saskia Stuiveling.

2. Kloosterkerk, Lange Voorhout 4

De Kloosterkerk is het decor geweest van de religieuze en machtsstrijd tussen Johan van Oldenbarnevelt en Prins Maurits. Artikel 6 van de Grondwet stelt dat ieder het recht heeft zijn godsdienst of levensovertuiging vrij te belijden. Het artikel formuleert de basis van verdraagzaamheid en de door de Grondwet vastgestelde geloofsvrijheid. Samen met artikel 7 moet dit ervoor zorgen dat de overheid zich neutraal opstelt ten aanzien van de geloofsbeleving van de burgers.

Steek bij de kerk over en je komt op de Kneuterdijk, buig na nr 20 met de bocht mee naar links

3. Paleis Kneuterdijk/Raad van State, Kneuterdijk 20

De artikelen 73 t/m 75 van de Grondwet gaan over de Raad van State. De Raad van State is een Hoog College van Staat en heeft twee taken: een adviserende (belangrijkste wetgevingsadviseur van de regering en de Eerste en Tweede Kamer) en een rechtsprekende (hoogste algemene bestuursrechter). Hij neemt, (grond)wettelijk vastgesteld, een onafhankelijke positie in.

De Koning(in) is de president van de Raad van State. In de praktijk wordt de Raad van State geleid door de vicepresident. Op dit moment is dat de D66-er Thom de Graaf. Liesbeth Ribbius Peletier werd in 1958 als eerste vrouw in de Raad van State benoemd. Op dit moment telt de Raad van State ongeveer 20 vrouwen op een totaal van 60.

4. Plaquette Heulstraat, Hoek Heulstraat/Kneuterdijk

Deze herdenkingsplaquette aan de muur van voormalig paleis Kneuterdijk herinnert ons aan de herziening van de Grondwet in 1848. Hierbij werd de macht van de koning(in) ingeperkt ten gunste van de Staten-Generaal. Artikel 42 stelt dat de koning onschendbaar is en dat de ministers verantwoordelijk zijn. De koning(in) kan dan ook niet gedwongen worden af te treden naar aanleiding van een politieke handeling; een minister wel. De onschendbaarheid van de koning(in) komt ook tot uiting in het zogenaamde contraseign. Elke wet moet niet alleen door de koning(in), maar ook door een minister zijn ondertekend.

5. Huis van Van Hogendorp, Kneuterdijk 8

Op 21 december 1813 benoemde Willem I Gijsbert Karel van Hogendorp in een commissie die een grondwet moest ontwerpen. De Grondwet, waarin onder andere de erfopvolging voor het Huis van Oranje was geregeld, trad op 29 maart 1814 in werking. Aan de basis van de nieuwe Grondwet lag de 'Schets eener Constitutie' van de hand van Van Hogendorp (1809). In 1815 moest de Grondwet worden herzien vanwege de vereniging van de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden. Van Hogendorp werd voorzitter van de commissie die deze grondwet moest opstellen. In de Grondwet van 1815 werd het tweekamerstelsel (Eerste en Tweede Kamer) ingevoerd.

Loop rechtdoor verder en je komt bij

6. Gevangenpoort, Buitenhof 33.

De Gevangenpoort stamt nog uit de tijd dat de macht in handen was van een kleine groep notabelen. Er was een rechtssysteem zonder machtenscheiding. Een basisbeginsel van ons rechtssysteem nu is de scheiding der machten. De rechtspraak is onafhankelijk van het bestuur.

In artikel 114 is opgenomen dat de doodstraf niet kan worden opgelegd. Grondrechten als de onschendbaarheid van het lichaam zijn geregeld in artikel 1 van de Grondwet. Vanaf circa 1420 werd de Gevangenpoort ook gebruikt als staatsgevangenis. Cornelis de Witt, broer van Johan, die toen raadspensionaris van Holland was, heeft hier op verdenking van 'beraadslagingen' tegen stadhouder Willem III gevangen gezeten.

Steek over naar de Hofvijver, schuin rechts zie je de poort naar het Binnenhof: ga daar onderdoor. Na het bekijken van de locaties 7 t/m 11 verlaat je het Binnenhof door de tegenoverliggende andere poort.

7. Tweede Kamer, oude ingang Binnenhof 1A

Hoofdstuk 3 van de Grondwet gaat over de Eerste en Tweede Kamer. Samen vormen zij de Staten-Generaal. De 150 Tweede Kamerleden worden rechtstreeks gekozen door het Nederlandse volk. De artikelen 50 tot en met 72 van de Grondwet bepalen onder meer wie er mogen stemmen, hoe de verkiezingen van de Eerste en Tweede Kamer verlopen, wie er lid mogen zijn van de Eerste en Tweede Kamer en wat de taken van beide Kamers zijn. De Tweede Kamer is medewetgever en controleur van de regering. En verder is de Tweede Kamer hét podium voor politiek-maatschappelijke discussies.

Wist je dat:

... het eerste vrouwelijke Tweede Kamerlid, Suze Groeneweg, in 1918 werd gekozen, nadat in 1917 het passief kiesrecht voor vrouwen was ingevoerd;
... in de 102 volgende jaren het aantal vrouwelijke Tweede Kamerleden is gestegen tot 48 nu;
... de eerste vrouwelijke voorzitter van de Tweede Kamer Jeltje van Nieuwenhoven was (1998). Gerdi Verbeet en Khadija Arib kwamen daarna;
... een relatief onbekend vrouwelijk Tweede Kamerlid, Corry Tendeloo, zich heeft ingezet voor het opheffen van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw, het afschaffen van de bepaling dat de vader als hoofd van het gezin werd aangemerkt en het opheffen van de bepaling dat vrouwelijke ambtenaren bij een huwelijk ontslagen werden.

8. Erelijst van Gevallenen 1940-1945, Binnenhof 1A

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is onze Grondwet buiten werking gesteld. De Tweede Kamer en de Eerste Kamer kwamen niet meer bijeen; wetten bestonden nu uit de decreten en verordeningen van de door de Duitsers aangestelde rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart. Overigens werden die wetten naast de Nederlandse wet (voor zover daarmee niet in strijd) uitgevoerd door het Nederlandse bestuur (college van secretarissen-generaal). De Duitse decreten en verordeningen stonden boven de Nederlandse Grondwet. De Duitse rijkskanselier Adolf Hitler heeft dit legitiem kunnen doorvoeren, omdat hij gebruik maakte van het Landoorlogreglement (artikel 43). Artikel 43 bepaalt dat, wanneer het gezag van de wettelijke overheid feitelijk is overgegaan in handen van de bezetter, deze alle maatregelen neemt die in zijn vermogen liggen om zoveel mogelijk de openbare orde en het openbare leven te herstellen en te verzekeren.

9. Eerste Kamer, Binnenhof 22

De Eerste Kamer is in 1815 ontstaan. Aanvankelijk werden de leden benoemd door de koning(in). Sinds 1848 kiezen de leden van Provinciale Staten de 75 Eerste Kamerleden. De hoofdtaak van de Eerste Kamer is het vellen van een integraal oordeel over wetsvoorstellen, zoals die door de Tweede Kamer zijn aanvaard. Daarbij let de Eerste Kamer vooral op de kwaliteit, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van een voorstel. De Eerste Kamer kan een wetsvoorstel niet amenderen, wel verwerpen.

Yvonne Timmerman-Buck was van 2003 tot 2009 de eerste vrouwelijke voorzitter van de Eerste Kamer. Voordien was zij o.a. ondervoorzitter van de Commissie Gelijke Behandeling, die in 2012 onderdeel werd van het College voor de Rechten van de Mens. Op dit moment zijn 27 vrouwen lid van de Eerste Kamer

10. Ridderzaal, Binnenhof 8A

Sinds 1904 wordt de troonrede uitgesproken in de Ridderzaal¹. In artikel 65 van de Grondwet wordt Prinsjesdag, de derde dinsdag van september, genoemd. Op die dag leest de koning(in) of een plaatsvervanger in een gezamenlijke

¹ Zoals bekend is de Troonrede dit jaar niet uitgesproken in de Ridderzaal maar in de Grote Kerk. Het is -met uitzondering van de jaren dat Nederland werd bezet door Nazi-Duitsland- voor het eerst sinds 1904 dat de Verenigde Vergadering op Prinsjesdag niet op het Binnenhof plaatsvindt.

vergadering van de Eerste en de Tweede Kamer de troonrede voor. De troonrede is de door de ministers geschreven toelichting op het te voeren beleid voor het komende parlementaire jaar. Daarna presenteert de minister van Financiën in de Tweede Kamer een koffertje met daarin de rijksbegroting. Hierin staan de geplande inkomsten en uitgaven van de regering.

11. Trêveszaal, Binnenhof 20

Artikel 45 van de Grondwet stelt dat alle ministers samen de ministerraad vormen. In de ministerraad wordt het beleid van de regering besproken en vastgesteld. Sinds 1977 komt de ministerraad elke vrijdag bijeen in de Trêveszaal van het Ministerie van Algemene Zaken. De minister-president zit de vergadering voor. Het woord trêve komt uit het Frans en betekent 'wapenstilstand'. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog hebben hier onderhandelingen plaatsgevonden tussen Nederland en Spanje, die uiteindelijk in 1609 hebben geleid tot het Twaalfjarig Bestand.

Direct nadat je het Binnenhof door de poort hebt verlaten, zie je aan je linkerhand:

12. Torentje minister president, Binnenhof 18

De minister-president is voorzitter van de ministerraad en minister van Algemene Zaken. Zijn werkkamer bevindt zich sinds 1982 in het zgn. Torentje met uitzicht op de Hofvijver. Het Torentje wordt daarom vaak naar de in functie zijnde premier genoemd: Torentje van Balkenende, Torentje van Kok enz. In artikel 45 van de Grondwet wordt de minister-president genoemd. De titel minister-president kennen we pas sinds 1945. Pas in 1983 is de ministerraad opgenomen in de Grondwet. Voorheen werd hiervan slechts zijdelings melding gemaakt.

Annemarie Jorritsma werd in 1998 de eerste vrouwelijke vice-premier en nadien zijn er meer vrouwelijke vice-premiers geweest. Op dit moment zijn twee van de drie vice-premiers vrouw: Kajsa Ollongren en Carola Schouten. Wanneer komt de eerste vrouwelijke premier?

Loop rechtdoor, voorbij het Mauritshuis en ga dan linksaf naar de Korte Vijverberg

13. Kabinet van de Koning, Korte Vijverberg 3

Het Kabinet der Koningin zorgt voor de ambtelijke ondersteuning van de koningin bij de uitoefening van haar staatsrechtelijke taken en fungeert als schakel tussen koningin en ministers.

Eén van de taken van het Kabinet van de Koning is dat het regeringsstukken, zoals wetten, Koninklijke Besluiten en verdragen aan de koning ter ondertekening voorlegt. Deze stukken kunnen niet namens hem worden getekend, want in ons staatsbestel heeft de koning(in) in functie geen plaatsvervanger. De minister president draagt de ministeriële verantwoordelijkheid voor het Kabinet van Koning.

14. Huis van Europa, Korte Vijverberg 5/6

In alle lidstaten is Europa aanwezig met een Liaisonbureau van het Europese Parlement en de Vertegenwoordiging van de Europese Unie. Veel Nederlandse regelgeving vindt tegenwoordig haar oorsprong in Europese afspraken. Dat geldt ook voor rechten die betrekking hebben op gelijke behandeling van mannen en vrouwen, bijvoorbeeld in de sociale zekerheid, veiligheid en gezondheid, gelijke kansen in arbeid en beroep, directe en indirecte discriminatie, intimidatie en seksuele intimidatie.

Op dit moment is 40,4% van het Europese Parlement vrouw. Van de Nederlandse delegatie van 29 leden zijn er 14 vrouw. De eerste (en tot nu toe enige) Nederlandse vrouwelijke Eurocommissaris was Neelie Kroes.

Aan het eind van de Korte Vijverberg (bij het Haags Historisch Museum) sla je rechtsaf en loop je over het Tournooiveld en de Korte Voorhout tot de tramhalte. Daar steek je over en gaat links van het water het Smidswater op.

Rechts zie je het nieuwe gebouw van de Hoge Raad der Nederlanden, Korte Voorhout 8

De Hoge Raad functioneert in zijn huidige vorm en benaming vanaf 1 oktober 1838. Het hoogste orgaan voor bestuursrecht is de Raad van State, maar de Hoge Raad is het hoogste rechtscollege binnen de 'gewone' rechterlijke macht in Nederland. De belangrijkste taak van de Hoge Raad is de cassatierechtspraak op het gebied van het civiele recht, het strafrecht en het belastingrecht. Het doel van cassatierechtspraak is de rechtseenheid, rechtsontwikkeling en rechtsbescherming te verzekeren en te bevorderen. De Hoge Raad onderzoekt daarom niet of de feiten die de lagere rechter heeft vastgesteld juist zijn, maar alleen of het recht, inclusief de procesregels, juist is toegepast.

15. Huis van Marga Klompé, Smidswater 5

Marga Klompé werd in 1956 de eerste vrouwelijke minister van ons land. Was aanvankelijk docente scheikunde en op dat terrein gepromoveerd. Volgde in 1956 Van Thiel op als minister van Maatschappelijk Werk. Bracht in 1963 de Algemene Bijstandswet tot

stand. Loodste in 1966 als minister van Cultuur de Omroepwet door het parlement. Kwam soms wat hautain en belerend over, mede door haar deftige spreektrant. Werd in 1971 als eerste vrouw minister van staat. En omdat het leven niet alleen uit politiek bestaat: aan de overkant op Nieuwe Uitleg 16 woonde in 1914 Mata Hara. Ook de actrice Fie Carelsen heeft op dit adres gewoond.

Loop het Smidswater af tot het eind, daar linksaf (Kazernestraat), op het kruispunt met de Denneweg linksaf langs Hotel des Indes naar de Lange Voorhout. Schuin oversteken en terug naar Pulchri.

Onderweg zie je aan je linkerhand:

16. Paleis Lange Voorhout, Lange Voorhout 74

1. Het koninklijk gezag wordt uitgeoefend door een regent:

a. zolang de Koning de leeftijd van achttien jaar niet heeft bereikt;

b. indien een nog niet geboren kind tot het koningschap geroepen kan zijn;

c. indien de Koning buiten staat is verklaard het koninklijk gezag uit te oefenen;

d. indien de Koning de uitoefening van het koninklijk gezag tijdelijk heeft neergelegd;

e. zolang na het overlijden van de Koning of na diens afstand van het koningschap een opvolger ontbreekt.

Het Paleis Lange Voorhout werd geruime tijd in de wintermaanden bewoond door koninginregentes Emma, de vrouw en later weduwe van koning Willem III. Artikel 37 van de Grondwet noemt de regels over de wijze waarop een regent wordt gekozen en hoe hij dient te regeren. Tegenwoordig is hier het Eschermuseum gevestigd.

En op Lange Voorhout 19:

17. Huis van Van Limburg Stirum

Van Limburg Stirum vormde samen met Van Hogendorp en Van der Duyn van Maasdam het zogenoemde Driemanschap. Dit driemanschap voerde een Voorlopig Bewind (november tot en met december 1813) nadat de Fransen Nederland hadden verlaten en nam het initiatief om Willem Frederik van Oranje-Nassau 'terug te laten keren' uit Engeland. Het driemanschap had hem overtuigd om 'Soeverein Vorst' van de Nederlanden te worden. Van Limburg Stirum was in de Franse nadagen gouverneur van Den Haag. Zijn woonhuis functioneerde in die dagen als een soort 'regeringscentrum'.

Twee huizen verderop is Pulchri: einde wandeling!

Meer informatie over de locaties langs het Grondwetpad vind je op www.grondwetpad.nl. Voor de HVN-wandeling is gebruik gemaakt van de brochure die te vinden is op <https://www.prodemos.nl/wp-content/uploads/2016/03/102042-Grondwetpad-z-fold.pdf>

De meeste informatie in de kadertjes is gevonden met behulp van Google. De informatie over Corry Tendeloo werd beschikbaar gesteld door www.parlement.com